

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΙΑΣ ΜΗΤΕΡΑΣ *

Τῆς

ΣΟΦΙΑΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ

17 Ἰανουαρίου 1942

Ἡ πρώτη γιορτὴ σου, ἀγόρι μου, σήμερα. Μ' ὄλη τὴ φτώχεια τῆς ἐποχῆς, σοῦ φτιάσαμε κέικ μὲ σταφίδες. Ἦσαν καὶ σὲ χαιρέτησαν συγγενεῖς καὶ φίλοι. Κι' οἱ εὐχὲς ἔδιναν κι' ἔπαιρναν. «Νὰ δῆς τὸ γιό σου ὅπως ἐπιθυμεῖς». Δὲν ἔχω ἄλλη ἐπιθυμία, τούτη τὴν ὥρα, μόνο νὰ μεγαλώνη καὶ νὰ παχαίνη. Νὰ δῶ τ' ἀδύνατα ποδαράκια νὰ στρογγυλέψουν καὶ τὰ χεράκια του νὰ διπλώσουν κοντὰ στὰ δάχτυλα. Τὸ προσωπάκι, δὲν ἔχω παράπονο, εἶναι καλὸ καὶ τὰ μάγουλα κατακόκκινα. Πάθαμε μιὰ μικρὴ ἱστορία τοῦτες τὶς μέρες. Ὁ γαλατᾶς νέρωνε τὸ γάλα καί, φυσικά, δὲν ἔπαιρνες βάρους. Γίνηκε λόγος γι' ἀνάλυση οὐρῶν, νὰ δοῦμε τί ἔφταιγε στὴν ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης. Μὰ ὁ γιατρός σου, ὁ Καθηγητὴς Χωρέμης, ἐπέμενε πὼς θὰ φταίη τὸ γάλα. Πραγματικὰ τὸ δώσαμε σὲ χημεῖο, κι' εἶχε 65% νερό. Ὁ ἀγελαδάρης δὲν τὸ παραδεχόταν, βέβαια, κι' ὅσο κι' ἂν τοῦ προτεινάμε νὰ πληρώνουμε ἀκριβώτερα γιὰ νὰ μᾶς δίνη καλύτερο γάλα, δὲν φέρναμε ἀποτέλεσμα. Ἔτσι, ὁ πατέρας σου ἔτρεξε στὸ Βοτανικὸ, στὸ ἐργοστάσιο τῆς ΕΒΓΑ, ἰκέτεψε, φίλησε χέρια, μίλησε γιὰ τὴν ἀγωνία του, τόσο πειστικὰ καὶ τόσο συγκινημένα, πὺ ἐπιτέλους δέχτηκαν νὰ μᾶς δίνουν μισὴ ὀκτὸ γάλα τὴ μέρα. Σοῦ γράφω μιὰ φράση του, γιὰ νὰ δῆς τὴ μεγάλη ἀγάπη καὶ τὴν ἀτελειώτη ἀγωνία πὺ νοιώθει γιὰ σένα: «Ἀπ' αὐτὰ τὰ ὀκτὸ κιλὰ, κ. Διευθυντὰ, κρεμόμαστε ὅλοι στὸ σπίτι!» Αὐτὰ «τὰ ὀκτὸ κιλὰ» εἶσαι σύ, Ἀντωνάκι μου. Βαράινεις ὀκτώμισιν, κι' ὁ γιατρός ἤθελε νὰ σαι ἐννιὰ τουλάχιστο. Τώρα ὁ πατέρας κάθε πρωὶ πηγαίνει πεζοπορία, μιὰ ὥρα δρόμο, ἀπὸ τὴν Καλλιθέα στὸ Βοτανικὸ, καὶ

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο φύλλο.

σοῦ φέρνει τὸ γάλα. Ὁ μόχθος του κι' ἡ ἀγάπη του ἄς τὸ κάνουν πιὸ θεραπευτικὸ.

18 Ἰανουαρίου 1942

Σήμερα ξύπνησες στὶς ἐξήμισιν κι' ἄρχισες στὸ κρεβάτι σου τὸ κελάδημα. Μὰ ἦταν βαθὺ σκοτάδι καὶ σ' ἄφηνα μὲ τὴ φλυαρία σου, ὡς νὰ φέξη. Γιατὶ καὶ τοῦτο συμβαίνει σ' αὐτὴ τὴν πρωτότυπη ἐποχὴ. Μᾶς κόβουν τὸ φῶς ἀπὸ τὶς ἑφτά, τὸ πρωὶ, —κάποτε, ὅπως σήμερα, πιὸ νωρὶς, —ὡς τὶς ἔξ τὸ βράδυ—μὲ συνηθισμένη καθυστέρηση μισῆς ὥρας. Ἐσὺ ξυπνᾶς, ὅπως πάντα, ρολοῖ, μὰ φῶς δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ σὲ ντύσωμε. Μερικὰ πρωινὰ σὲ σηκώνω νωρίτερα, ἂν ξυπνήσης, καὶ σὲ θηλάζω, ὅσο ὑπάρχει ἀκόμα φῶς. Ἀξάφνα, —ποῦ νὰ καταλάβης ἐσὺ τί τρέχει!—τὰ φῶτα σβήνουν, καὶ μόνο ψάχνοντας μὲ τὸ στόμα βρίσκεις τὴ ρῶγα νὰ συνεχίσης τὸ θήλασμα. Μετὰ, τὸ συμπλήρωμα σοῦ τὸ δίνω μὲ τὸ φῶς τοῦ λύχνου. Καὶ σὺ τὸν κοιτάζεις καὶ παίξεις μιζὶ του, χωρὶς νὰ νοιώθης τὴ σημασία του. Σοῦ τὰ γράφω ὅλα τοῦτα, παιδί μου, γιατί μιὰ μέρα θάχουν πιὰ ξεχαστὴ καὶ μόνο ἡ μνήμη τῶν ἀνθρώπων, πὺ θάχουν βαστάξει νὰ μὴν πεθάνουν, θὰ τὰ κρατήση. Μὰ ἐσὺ, μικρούλη, ἐλπίζω νὰ μὴν πάρης συνείδηση τῆς βασανισμένης αὐτῆς ἐποχῆς. Σ' ἕνα χρόνο, πὺ θὰ καταλαβαίνης, ἐλπίζω νάχουν ἀλλάξει πρὸς τὸ καλύτερο ὅλα. Τώρα κάνουμε ὅτι μποροῦμε, νὰ μὴ σοῦ λείψη τίποτε ἀπαραίτητο. Ἀρχίσεις νὰ τρώς σουπίτσα μὲ χόρτα περαστὰ—πατάτες, καρὸτα καὶ σέλινια—καὶ ζωμὸ ἀπὸ κρέας ἢ ψάρι. Ὁ γιατρός εἶπε: «Κεφαλᾶκι ἀρνιοῦ τοῦ γάλακτος ἢ μικρὸ μοσχαράκι, ἀγὸ τῆς ἡμέρας ἢ ψάρι βραστό, μαρμποῦνι ἢ λυθρίνι κατὰ προτίμησιν». Τρέλλα μ' ἔπιασε, ὅταν τ' ἀκουσα. Χίλιες ἐξακόσιες δραχμὲς ἔχει τὸ κρέας καὶ δύομισιν χιλιάδες

τὸ φάρι. Καὶ σπάνια τὰ βρῖσκεις. "Ὅσο γιὰ τ' ἀγόρι, δὲ γίνεται λόγος ἀκόμη, γιατί οἱ κότες, πού τρῶνε τώρα μονάχα χορτάρι, ἀγορῶν νὰ γεννήσουν, κι εἶναι ζήτημα ἂν θ' ἀρχίσουν τὸ Μάρτη. Μά, δοξασμένος νάσαι ὁ Θεός! Μιά φιλικὴ οἰκογένεια, πού ἔχει τὴ δύναμη κι ἀγοράζει κρέας, μοῦ δίνει ἓνα κομμάτι, μέρα παρὰ μέρα, καὶ κάνω τὴ σούπα σου. Προχτὲς μοῦδωκαν κι ἓνα παραμπουνάκι καὶ φρέσκο βούτυρο. Ἐχουν μωρὰ κι' ἐκεῖνοι καὶ καταλαβαίνουν. Ἄς τοὺς τ' ἀνταποδίδῃ, σὲ κείνα, ὁ Θεός, κι' ἄς γίνεται τριαντάφυλλο στὸ μάγουλό τους καὶ κερᾶσι στὸ στόμα τους ὅ,τι σοῦ δίνουν.

Σ' ἔχω κοντά μου στὸ καρεκλάκι σου. Μὰ πού νὰ καθίσῃς ἤσυχα! Εἶσαι ἓνα ἀτίθασσο σκανδαλάκι. Ἀφοῦ μάσησες τὰ μολύβια, γκρέμισες τὰ κοντιὰ κι' ἔσπασες ἓνα δυὸ κουνουνίστρες, ἔγερες στὸ κρεβάτι, κι' ἀπλώνοντας τὰ χεράκια, γυρεύεις τὴν πέννα πού γράφω. Πῆγα νὰ τὴν κρύψω καὶ μ' ἄρπαξες τὸ τετράδιο. Δικό σου εἶναι, μικρό μου, μὰ ὄχι ἀκόμη. Τώρα, μόνο νὰ τὸ ξεσκίσης μπορεῖς. Μὰ μιὰ μέρα, σὰ μάθης τὴ γλῶσσα του, θὰ τὸ πάρῃς στὰ χέρια, σὰν Ἐυαγγέλιο, νὰ διαβάσῃς τὴν ἱστορία σου. «Βίβλος γενέσεως» θάσαι στ' ἀλήθεια γιὰ σένα. Κι' εὐχομαί τὸ τρεμάμενο τοῦτο χέρι μόνο μὲ εὐτυχίες νὰ τῷχη γεμίσει.

Παρασκευή, 13 Φεβρουαρίου 1942

Ἐγινες ἓνα μικρὸ μαϊμουδάκι, Ἀντώνη. Λέξῃ δὲν μπορεῖς ν' ἀκούσης χωρὶς νὰ τὴν ξαναπῆς. Μόνο πού τὴ μεταμορφῶνεις, στὴ γλῶσσα σου, τόσο χαριτωμένα! Ἡ φ α κ ἡ ἔγινε «τακή», ἡ μ α ἰ μ ο ὦ «μπαμποῦ» καὶ τὸ ἄ γ ι ο ς «ἄϊ». Κάνεις ἀκόμη ἓνα σωρὸ πράματα, πού σοῦ τὰ μαθαίνει ἡ Νίτσα. Δίνεις φιλάκια ἀράδα σ' ὅποιον σοῦ ζητήσῃ, δείχνεις τ' αὐτάκια σου, τὸν μπαμπά, τὴ μαμὰ καὶ τὸν Ἅγιο Νικόλαο στὸ τοῖχο. Τὸ πιὸ ἀστεῖο εἶναι ὅταν σοῦ λέμε: «Ποῦναι τὰ ποδαράκια σου;» Σκύβεις, γιατί εἶναι κρυμμένα κάτω ἀπὸ τὴ μακριὰ ποδιά σου, καὶ τὰ γυρεύεις. Ὅταν τ' ἀνακαλύψῃς, τ' ἀπλώνεις θριαμβευτικὰ καὶ τὰ δείχνεις μὲ τὸ χεράκι σου. Στέκεσαι ὄρθιος ἀπὸ τὸν ἔνατο μῆνα καὶ τώρα κάνεις τὰ

πρῶτα σου βήματα,—ἄρχισες ἀπ' τὸν ἐνδέκατο,—καθὼς σὲ κρατοῦμε ἀπ' τὶς μασχάλες. Θέλω νὰ σὲ δῶ νὰ περπατᾷς γύρω ἀπὸ τὰ κάγκελα τοῦ κρεββατιοῦ σου, πού, μὲ μιὰ σανίδα στὸν πάτο κι ἓνα χαλί, σοῦ τὸ μεταμόρφωσα σὲ «πάρκο». Οἱ ἄλλοι μοῦ λένε πὼς κάνεις βήματα κι' ἐκεῖ, μὰ ἐγὼ δὲν σὲ εἶδα ἀκόμη. Ἡ καινούρια μας προσδοκία εἶναι νὰ περπατήσῃς. Κάθε μῆνας μὲ τίς δικές του ἀπαιτήσεις, καὶ σὺ, μωρό μου, ἀνταποκρίνεσαι πάντα στὴν ὥρα σου.

Διαβάζω ἓνα ἀγγλικὸ βιβλίον γιὰ τὴν προστασία τοῦ βρέφους. Ἐχει ἓνα κεφάλαιο: «Οἱ χρυσοὶ κανόνες.» Εἶμαι περηφανή, πού ὅλους τοὺς τήρησα στὴν ἀνατροφή σου. Θέλω νὰ γίνῃς γερὸ παιδί, καὶ γι' αὐτὸ μὲ πιάνει μανιὰ νὰ ζῆς, ὅσο πιὸ πολὺν μποροῦμε, στὸ ὑπαίθρο. Ἡ ζωὴ ἀπαιτεῖ ἀπ' τὴ μανούλα σκληρὴ βιοπάλη. Μὰ σκοτώνεται τίς τρεῖς μόνο μέρες τῆς ἐβδομάδας, βάζοντας ὅλα μαζί τὰ μαθήματά της, γιὰ νᾶχη τίς ἄλλες τέσσαρες γιὰ τ' ἀγόρι της. Σὲ βγάζω περίπατο, πότε πεζοπορία ὡς τίς Τζιτζιφιές, πότε στὸν κήπο τῆς Χαροκοπείου, πού σ' ἀρέσει τόσο πολὺ γιατί διασκεδάζεις μὲ τὰ παιδιὰ. Ἄλλοτε πάλι, σὰν εἶμαι πολὺ κουρασμένη, σὲ πάω στὸν κήπο τῆς Καλλιθέας, ἢ σὲ μιὰ ἔρημη πλατεῖτσα στὴ γειτονιά μας. Σὲ δένω μὲ τὰ λουριά σου στὸ καροτσάκι καὶ κάθομαι καὶ σὲ καμαρώνω πού ὄλο χοροπηδᾷς. Ὁ ἥλιος φλογίζει τὰ μαγουλάκια σου, τὰ ματάκια ἀστράφτουν ἀπ' τὴ χαρὰ τοῦ ὑπαίθρου καὶ οἱ διαβάτες σὲ φτύνουν, νὰ μὴ σὲ ματιάσουν. Κι ἐσύ, μαϊμουδάκι, μιμνεῖσαι μαζί μὲ τ' ἄλλα κι αὐτό. «Φτοῦ», σοῦ φωνάζουν ἐκεῖνοι, «φτοῦ» ἀποκρίνεσαι κι ἐσύ, καὶ γελοῦνε.

Ἐνα μονάχα δὲ συνήθισες ἀκόμη: τίς ἄγνωστες φάτσες! Τίς ντρέπεσαι! Ἰδιαιτέρως τοὺς ἄντρες. Καμιὰ φορὰ οἱ γυναῖκες, σὰν σοῦ γελάσουν, κερδίζουν τὴν εὐνοιά σου, μὰ οἱ ἄντρες σὲ τρομάζουν. Γυρίζεις τὸ κεφάλάκι ἄλλοῦ, κοκκινίζεις, μὰ πάλι σὲ λίγο στηλώνεις τὰ μάτια πάνω τους. Ἡ περιέργεια εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴν ντροπή. Γλήγορα ὁμως σκύβεις ξανά στὴν ποδιά σου μὲ τὰ ματάκια σου δακρυσμένα.

Ἄν ἐπιμένουν νὰ σέ κοιτάζουν, ἀρχίζεις νὰ κλαῖς δυνατά, κι οἱ καϊμένοι οἱ κύριοι ἀναγκάζονται νὰ τὸ σκάσουν. Ἄς ἤξερα τί εἶναι κείνο πού σέ τρομάζει στὴν ὄψη τους. Θέλω νὰ τοὺς ἀγαπᾶς τοὺς ἀνθρώπους, παιδάκι μου, νὰ τοὺς ἀντικρύξεις μὲ θάρρος. Μὰ θάρθη καὶ τοῦτο στὴν ὥρα του. Κάτσε ὁμως ἤσυχα, σκανδαλιάρικο. Δὲ θὰ σοῦ τῆ δώσω τὴν πέννα. Τῆ βλέπεις τῆ μοντζουρίτσα στὶς πρώτες γραμμές; Τὴν ἔκανες μὲ τὰ χέρια σου, πού ὅλο γυρεύουν νὰ πιάνουν, νὰ πιάνουν. Νά ἡ τελευταία μανιὰ σου. Ὅταν ὁμως δῆς τῆ Νίτσα, τὰ παραταῖς ὅλα καὶ τρέχεις στὴν ἀγκαλιά της. Καὶ μὲ τὸ δίκιο σου. Σ' ἀγαπᾶ τόσο ἡ «Ἐνη» καὶ σέ διασκεδάζει ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ. Θέλω, σὰ γίνης μεγάλος, νὰ τὸ θυμᾶσαι. Ἡ Νίτσα πολὺ μὲ βοήθησε νὰ σέ μεγαλώσω.

Πέμπτη, 19 Φεβρουαρίου 1942

Χτές, γιὰ πρώτη φορὰ, καθὼς σέ κρατοῦσε κοντὰ του ὁ πατέρας, ξαπλωμένος στὸ κρεββάτι, ξέφυγες ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ σηκώθηκες ὀρθός, χωρὶς νὰ στηρίζεσαι πουθενά. Στάθηκες ἔτσι δυὸ-τρία δευτερόλεπτα, κι ὕστερα ἔπεσες πάλι δίπλα στὸν πατέρα. Πόσο χαρήκαμε! Εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ γιὰ νὰ περπατήσης, καὶ γίνεται, ὅπως πάντα, στὴν ὥρα της. Οὔτε πολὺ νωρὶς οὔτε πολὺ ἀργά. Ἐτσι ἔγινε μ' ὅλη τὴν ἐξέλιξή σου. Καὶ τὰ δοντάκια, πού μ' ἀνησυχούσαν, βγήκαν στὸ τέλος τοῦ ὀγδόου, καὶ μέσα σὲ δυὸ μῆνες ἔγιναν ἔξη. Τώρα κοντεύεις νὰ κλείσης τοὺς δώδεκα, κι οἱ δυὸ τελευταῖοι κοπτήρες δὲ φάνηκαν ἀκόμη. Κάποια στιγμή θὰ τοὺς δῶ καὶ τοὺς δυὸ μαζί νὰ φυτρώνουν, σὰν μπουμπουκάκια μέσα στὸ ρόδινο στοματάκι. Πόσο χαίρομαι κάθε σου πρόοδο! Ἰδιαιτέρα στὴν ἀντίληψη καὶ στὴν ὀμιλία. Τρέμω νὰ μὴ σέ ματιάσω, μὰ δὲν μπορῶ νὰ μὴν τὸ προσέξω πὼς εἶσαι ἔξυπνο ἐξαιρετικά, κι ἡ γλωσσίσσα σου, μέσ' στοὺς ἀκατανόητους ἤχους πού κόβει καὶ ράβει, ἔχει κερδίσει πολὺ περισσότερες λέξεις ἀπ' ὅσες λένε συνήθως στὴν ἡλικία σου τὰ μωρά. Ἐκτός ἀπὸ τὰ συνηθισμένα «μπαμπά», «νταντά», «τάτα», ἔμαθες καὶ φωνάζεις κιόλας πολὺ

καθαρὰ τῆ «γιαγιά», τὸν «παππού»,—τί χαριτωμένο ἐκεῖνο τὸ «πάπ!»,—τὴν Ἐλένη,—μὲ πόση τρυφερότητα τὴν κοιτάξεις φωνάζοντας «Ἐνη!»—καὶ κάποτε τῆ μαμά σου. Τὸ πιὸ ἀστεῖο εἶναι ὅταν κοιτᾶς στὸν καθρέφτη κι ἀπλώνεις τὰ χέρια σου στὸ «νιάκι» φωνάζοντας «ἔα». Τὸ κέφι σου εἶναι «κούκα» (κουπεπέ) κι ἡ καρδιά σου «ντούγια» (ντούρα). Σήμερα, καθὼς ἔπαιζες τόπι μὲ τὴν Ἐλένη, ἐφώναξες «πάκι». Ἄν πῆς γιὰ φωνές, κάνεις κάθε λογῆς. Πὼς κάνει τὸ κοκοράκι, Ἀντώνη; Σηκώνεις τὰ μάτια ψηλὰ καὶ βγάνεις μιὰ δυνατὴ κραυγὴ ἀπ' τῆ μύτη. Τὸ φόρτε σου ὁμως εἶναι ὁ γαΐδαρος. Μιὰ νύχτα μᾶς ξόπνησες μὲς' στὰ μεσάνυχτα. Ἐβλεπες, φαίνεται, ὄνειρο πὼς σοῦ λέγαμε νὰ κάνης τὸ γαΐδαρο καὶ γκάριζες μεγαλεῖο! Ὑστερα πάλι ἀποκοιμήθηκες σὰν πουλάκι. Ἡ καλύτερη ὥρα τῆς μέρας μας εἶναι τὸ πρωὶ, πού μὲ τὸν πατέρα σου στὸ κρεββάτι σὲ καμαρώνουμε δίπλα μας νὰ φωνάζης, νὰ κάνης τοῦμπες, νὰ χύνεσαι στὸν πατέρα φωνάζοντας «μπα», νὰ τὸν φιλῆς καὶ ν' ἀγγίξης τὸ μέτωπό του μὲ τὸ δικό σου φωνάζοντας «τάς». Σὰ βαρεθῆς, σηκώνεσαι ὀρθὸς καὶ ζητᾶς νὰ κατέβης. «Τάτες» φωνάζεις, μὰ ἡ μανούλα φοβάται ἀκόμα τὶς στράτες πρὶν ἔρθῃ ἡ ὥρα τους νὰ τίς κάμουν τ' ἀδύνατα ἀκόμη μικρὰ ποδαράκια.

Καθὼς διάβαζα τὸ σημερινό μου σημεῖωμα στὸν πατέρα σου, ἐνῶ σ' εἶχαμε δίπλα μας, σ' εἶδα ν' ἀπουγκράζεσαι μὲ προσοχή. Ἄς ἤξερα τί τὸν ἐνδιαφέρει τώρα, ἔλεγα, ἀφοῦ βέβαια δὲν καταλαβαίνει. Ἡ φωνή μου ἄραγε ἦ τὸ τετράδιο; Ἄξαφνα ἀρχισες μέσα ἀπὸ τὸ κείμενο νὰ ξεχωρίζεις τὶς γνωστές σου λεξοῦλες καὶ νὰ τίς ζωντανεύης μὲ τὸ δικό σου τρόπο. Ἐκεῖ πού ἔλεγα «κάνεις τὸν κόκορα» ἀρχίζεις νὰ μιμῆσαι τῆ φωνή του, καὶ παρακάτω, κατὰ τὸ κείμενο πάλι, νὰ ξαναλές ὕστερα ἀπὸ μένα τὶς λέξεις πού ἀκουγες: «Τάτες», «τάς», «μπα», «κούκα», «γιαγιά». Ἦταν μιὰ ὥρα ἰασηνὴ καὶ πρωτότυπη. Δὲ θέλω νὰ προοδεύης τόσο. Ἐχεις καιρὸ νὰ γίνης ἕνας προσεκτικὸς μαθητῆς σὰ θὰ κλείσης τὰ ἔξη σου χρόνια.

(Συνεχίζεται)